

Oulun yliopisto
Tuotantotalouden osasto
PL 4610
90014 Oulun yliopisto

Ulla Lehtinen

MAASTA MARKKINOILLE II
Loppuraportti
1.1.2004-28.2.2006

Dnro 2817/3514-2003
Nro 102950

1. HANKKEEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT

Oulun yliopiston tuotantotalouden yksikössä toteutettiin 15.9.2002 – 31.1.2003 esiselvitys EMOTR-rahoituksella, jonka tavoitteena oli selvittää avomaan vihannesviljelyn laajuutta Pohjois-Pohjanmaalla sekä paikallisesti tuotettujen vihannesten kysyntää. Esiselvityksen toteutuksen taustalla oli mm. Ruukin tutkimusasemalle tutkija Abbas Aflatunin tekemä työ liittyen paikallisen porkkanan viljelyn edistämiseen. Esiselvitysten tulokset¹ osoittivat, että Pohjois-Pohjoismaalla tuotetuille vihanneksille ja peltokasveille oli asiakkaiden eli suurkeittiöiden, ravintoloiden ja keskusliikkeiden keskuudessa kysyntää. Perunaa lukuunottamatta kaikkien muiden vihannesten tuotanto oli alueella huomattavasti kulutusta vähäisempää. Ongelmana oli, että ostajien oli vaikeaa saada tietoa mahdollista tuottajista. Lisäksi esiselvityksessä todettiin: *Avomaavihannesten logistiikassa pelloilta lopulliselle kuluttajalle on paljon tehostamista. Kuljetus- ja varastointikustannukset muodostavat merkittävän osan vihannesten hinnasta. Ostot halutaan niin kauppa- kuin suurkeittiöpuolella keskittää muutamiin toimituspisteisiin. Vastaavasti vihannesten markkinoinnin ja jakelun tulisi olla keskittyntä. Yhteistyön selvittäminen ja kehittäminen logistiikan alueella, erityisesti kuljetusten ja varastoinnin osalta, olisikin sekä viljelijöiden että asiakkaiden etu. Asiakkaat, lukuun ottamatta ns. gourmet-ravintoloita, haluavat jatkossa vihannekset valmiiksi käsiteltyinä ja pidemmälle jalostettuina.*

Esiselvityksen tulokset esiteltiin 17.2.2003 pidetyssä suunnittelupalaverissa, jossa todettiin tarve varsinaiselle Maasta Markkinoille -hankkeelle ja johon paikalla olleet toimijatahot olivat halukkaita osallistumaan. Lisäksi 29.10.2003 pidettiin suunnittelupalaveri TE-keskuksessa, jonka perusteella mm. perunankuorimot lisättiin hankkeen kohderyhmään.

Samaan aikaan myös valtakunnallisesti kiinnostus lähiruokaa ja sen tuotannon edistämiseen on lisääntynyt. Lähiruokalla ei ole yksiselitteistä määritelmää. Yleisesti käytetään seuraavaa² *Lähiruoka on ruoantuotantoa ja kulutusta, joka käyttää oman alueensa raaka-aineita ja tuotantopanoksia edistäen oman alueensa taloutta ja työllisyyttä.* Erkki Pulliainen³ lisää määritelmään myös ekologisen näkökulman; olennaista on ekologisesti kestävä pyrkimys, joka määritelmään sisältyy. Lähiruoka voi olla joko tavanomaisesti tai luonnonmukaisesti tuotettua. Lähiruoan käyttöön suhtaudutaan positiivisesti erityisesti kunnallisissa suurkeittiöissä, jotka ovat merkittävä vihannesten ja juuresten käyttäjäryhmä. Kuitenkin EU:n hankintadirektiivit eivät anna mahdollisuutta suosia lähellä tuotettuja tavaroita tai palveluja pelkästään etäisyyden perusteella. Sen sijaan julkinen hankkija voi ottaa huomioon lähiruoan mahdollisia laatuominaisuuksia (tuoreus, luonnonmukainen tuotanto) ja ympäristöystävällisyyden ja listata ne etukäteen tarjouspyyntöön.

¹ Lehtinen Ulla et. al. (2003) Avomaanvihannesten kysyntä ja tarjonta Pohjois-Pohjanmaalla. Oulun yliopiston tuotantotalouden osaston työpapereita 2/2003. Oulun yliopisto.

² Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2000

³ Pulliainen, Erkki (2006) Bioenergia ja lähiruoka. Ochre Chronicles, Helsinki.

2. HANKEEN PERUSTIEDOT

Maasta Markkinoille II –hanke toteutettiin Oulun yliopiston Tuotantotalouden osastolla 1.1.2004 – 28.2.2006. Käytännössä hanke alkoi vasta huhtikuussa 2004 hankepäätyksen (28.2.2004) saapumisen jälkeen. Hankkeen yhteistyötahoina toimivat Maaseutuyhdistys Maasyke ry. Tyrnäveltä sekä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Pohjois-Pohjanmaan tutkimusasema, Ruukki.

Hankkeen vastuullisena johtajana toimi Ulla Lehtinen, joka toimi myös hankkeen yhteishenkilönä (p. 040-5787644). Hankkeen ohjausryhmään kuuluivat:

Ulla Lehtinen, puh.joht., Oulun yliopisto; tuotantotalouden osasto
Heikki Åkerlund, Ouluseutu yrityspalvelut; Region Food-hanke
Päivi Vitikka, OSAKK; myöhemmin Oulunkaaren seutukunta
Marja-Leena Kallinen, Oulun Ateria
Matti Tervakangas, Tervakankaan Peruna Oy
Kalevi Kuokkanen, Toivoniemen tila
Eija Katvala, Kasvishovi Oy
Samuli Junttila / Ari Tolonen, Maasyke ry
Arja Keränen, TE-keskuksen edustaja
Tiina Lämsä / Kukka Kukkonen, TE-keskuksen edustaja
Merja Veteläinen, MTT, Ruukki
Kaisa Tikka, Oulun yliopisto; tuotantotalouden osasto

Ohjausryhmä kokoontui kaikkiaan kahdeksan kertaa.

Hankkeen toteutusalue oli v. 2004 Oulun ja Raahen seutukunnat. Vuoden 2005 alussa tehdyssä muutospäätöksessä kohderyhmään lisättiin Ylivieskan seutukunta.

3. TAVOITTEET

Hankkeen yleistavoitteeksi määriteltiin: Pohjois-Pohjanmaan avomaavihannes- ja peltokasvituotannon säilyttäminen kilpailukykyisenä ja yritystoiminnan monipuolistaminen.

Erityistavoitteiksi hankkeen alussa määriteltiin:

- Lähiruuan käytön ja alkutuotannon edistäminen Pohjois-Pohjanmaalla:
 - Kehittää ruokaperunan ja avomaan vihannesten tuottajien, ensiasteen jalostajien ja asiakkaiden yhteistyömuotoja.
 - Yhteistyön käynnistäminen logistiikan alueella, erityisesti kuljetusten ja varastoinnin osalta.
- Avomaan vihannesviljelyn kehittäminen lajike- ja viljelytekniikkakokeilla.
- Keskitetyn tietojärjestelmän kehittäminen: kuka tuottaa, mitä tuottaa ja kuinka paljon.
- Www- pohjaisen tilaus-toimitusjärjestelmän rakentaminen ja toimintamallin testaus pilot-versiona.

Hankkeen tavoitteet täsmentyivät vuoden 2004 aikana. Havaittiin, että avomaan vihannesviljelijöiden määrä alueella on niin vähäinen, että kohderyhmäksi tulisi määritellä lähiruuan toimittajat laajemmin. Hankkeen pääpaino olikin ruokaperunan tuottajissa ja vihannesten

ensiasteen jalostusta sekä tukkukauppaa harjoittavissa yrityksissä. Lisäksi luovuttiin keskitetyn tietojärjestelmän kehittämisestä ja keskityttiin www-pohjaisen tilausjärjestelmän luomiseen.

Hankkeen määrälliseksi tavoitteeksi määriteltiin 15.12.2003 tehdyssä hakemuksessa 3 uutta työpaikkaa, jotka olisivat syntyneet esim. vihannesten jatkojalostuksen tai jakeluterminaalin yhteyteen. Hankkeessa ei kuitenkaan toteutettu sellaisia suoraan yritystoimintaan kohdistuneita toimenpiteitä, joiden avulla olisi synnytetty uusia yrityksiä. Hankkeessa mukana olevia yrityksiä arvioitiin olevan 15, mikä myös toteutui käytännössä. Yrityskohtaisen neuvonnan määrä ko. yrityksissä oli 32 työpäivää. Lisäksi järjestettiin puolen päivän tiedostus- ja koulutuspäivä yhteistyössä Oulun Aterian kanssa.

Hankkeen laadulliset tavoitteet kohdistuivat ympäristövaikutuksiin ja sosiaalisiin vaikutuksiin. Ympäristövaikutusten osalta tavoitteena oli vaikutukset liikenteeseen yhteiskuljetuksia lisäämällä ja logistiikkaa tehostamalla sekä peltojen säilyminen viljeltynä. Hankkeen aikana useat mukana olleet yritykset ovat pyrkineet lisäämään mahdollisuuksien mukaan yhteiskuljetuksia. Lisäksi hankkeessa laadittiin useisiin yrityksiin toimintajärjestelmä, joka sisälsi ympäristöjärjestelmän. Ympäristöohjelma laadittiin kaikkiin osallistuneisiin yrityksiin.

Hankkeen sosiaalisia vaikutuksia ei varsinaisesti asetettu. Kuitenkin henkilöstön hyvinvointiin vaikuttaa, että laadittuihin toimintajärjestelmiin sisällytettiin työterveys- ja työturvallisuusosio. Kaikkien osallistujien kanssa arvioitiin keskeiset riskit ja puutteet työturvallisuudessa. Hankkeeseen osallistui sekä miehiä että naisia ja hankkeen vetäjät/toteuttajat olivat pääsääntöisesti naisia. Hanke vahvisti tietotekniikan käyttöä tilojen ja maatilakytöntäisten yritysten toiminnassa, sillä toimintajärjestelmän ylläpito tapahtuu tietokonepohjaisesti. Lisäksi hankkeessa kehitettiin www-pohjaista tilausjärjestelmää.

4. TOTEUTUMINEN SUHTEESSA TAVOITTEISIIN

1. Avomaan vihannesviljelyn kehittäminen (vastuutaho MTT, Ruukki)

Tavoitteena on etsiä Pohjois-Pohjanmaan avomaan viljelyn kannalta merkittävimpien vihanniskasvilajien viljelyvarmat ja satoiset lajikkeet.

Vihanneskokeissa keskityttiin pelkästään porkkanan viljelyyn, mikä oli resurssien puitteissa järkevä ratkaisu. MTT:n Ruukin tutkimusasemalla on toteutettu kesinä 2004 ja 2005 porkkanan lajikekokeita 13 uudella lajikkeella. Porkkanoiden varastosäilyvyyttä seurattiin lajikkeittain talven yli. Porkkanat säilytettiin talven 2004-2005 Lumijoella yrittäjä Kalevi Kuokkasen varastossa. Ruokakesko osallistui lajiketutkimukseen arvioimalla lajikkeiden aistinvaraista laatua. Saadut tulokset on esitetty tarkemmin lehtiartikkeleissa ja muissa julkaisuissa. Viljelykokeet vahvistivat, että porkkana soveltuu hyvin viljelyyn alueella. Vuoden 2004 keskisato oli 39912 kg/ha ja 2005 65487 kg/ha. Löydettiin varastokestävät ja suurkeittiöiden käyttöön soveltuvia lajikkeita, joita voidaan suositella viljelijöille. Laadultaan parhaat lajikkeet eivät kuitenkaan olleet satoisimpien lajikkeiden joukossa. Lajikkeita voidaan testata edelleen viljelijöiden kenttäkokeilla.

2. Logistiikan nykytila ja kehittäminen

Tavoitteena oli selvitetään materiaalivirrat asiakkaiden ja tuottajien välillä sekä nykyinen alueellinen logistiikkapalvelujen tarjonta (kuljetukset, varastointi- ja terminaalitoiminta) ja niiden

soveltavuus lähiruoan jakeluun. Selvityksen tuloksena löydetään toimivia jakeluratkaisuja, joiden avulla voidaan mm. alentaa logistiikkakustannuksia ja vähentää liikennettä asiakaspisteissä.

Hankkeessa työskenteli v. 2004 opiskelija, joka selvitti lähiruoan logistisia ratkaisuja sekä case-tutkimuksena analysoi mm. lähialueella tuotetun kuoritun perunan tilaus-toimitusketjua. Vuoden 2005 haastateltiin useita lähiruoan toimittajia ja kuljetusliikkeiden edustajia kokonaiskuvan saamiseksi. Löydettiin kolme mahdollista toteutusvaihtoehtoa lähiruoan jakelun kehittämiseksi:

1. Terminaalitoiminta nykyisten kuljetusliikkeiden alaisuudessa
2. Yrittäjävetoisen lähiruokaterminaalin luominen
3. Saman alan yrittäjien välinen yhteistyö

Keskustelujen perusteella potentiaalisena vaihtoehtona olisi yrittäjävetoinen terminaali, joka tarjoaisi varastointi- ja kuljetuspalveluja. Tämä vaihtoehto edellyttäisi muutamia asiaan sitoutuneita yrityksiä, jotka olisivat valmiita ulkoistamaan varastointinsa palvelun tarjoajalle. Tämän vaihtoehdon etuna on, että kuljetuksia hoitavat pienet yrittäjät eivät menettäisi nykyisiä kuljetuksiaan, vaan voisivat toimia uuden terminaalin yhteydessä. Lähiruokaterminaalin tulisi sijaita Oulussa tai lähialueella.

Hankkeessa ei toteutettu käytännön toimenpiteitä, vaan tarkoituksena on jatkaa logistiikkaratkaisujen toteutumista jatkohankkeissa.

3. Asiakaslaadun ja hankintakriteereiden selvittäminen

Tavoite: selvitetään asiakastahojen ostokriteerit liittyen tuotteiden ja toimitusten laatuun (toimitusmäärät, kuljetukset, tuotteiden laatu, jalostusaste, palvelu jne). Vaihe toteutetaan yhteistyössä ensisijaisesti ruokapalveluja tarjoavien yritysten kanssa, jotka ovat halukkaita kehittämään omaa hankintatoimintaansa.. Kartoitetaan yhteistyöhön soveltuvat ja sitoutuvat tuottajat sekä autetaan heitä kehittämään toimintaansa vastaamaan asiakastarpeita; esimerkiksi omavalvonta, toimituskäytännöt, tuotannon suunnittelu jne.

Hankkeessa tehtiin toimintajärjestelmät kolmeen merkittävimpään yksityiseen yritykseen, jotka vastaavat kohdealueella vihannesten ja salaattikomponenttien toimittamisesta suurkeittiöpuolelle ja ravintoloihin. Nämä yritykset ovat myös avainasemassa ostaessaan vihanneksia paikallisilta toimittajilta. Toimintajärjestelmä rakennettiin myös alueen suurimmalle porkkanan toimittajalle, kolmeen suurimpaan perunankuorimoon, useaan ruokaperunan pakkaamoon ja myllyyn. Laadun kehitystyö kattoi siis kaikki tärkeimmät Oulun, Raahen ja Ylivieskan seutukunnan vihannesten ja perunan toimittajat. Toimintajärjestelmä piti sisällään omavalvonnan, laatu-, ympäristö- ja työterveys- ja työturvallisuusjärjestelmän. Tässä yhteydessä on käyty läpi myös toimitusprosessit ja asiakkaiden laatukriteerit. Oulun Aterian potentiaalisille toimittajille järjestettiin hankintastarttilaisuus elokuussa 2005. Järjestelmällistä toimittajien kartoitusta ei ole tehty, koska alueen toimittajien määrä on suppea ja hyvin tiedossa.

4. Tuottajien välisen yhteistyöverkoston luominen

Tavoite: Selvitetään viljelijöiden ja jalostajien (esim. kuorimot) kiinnostus ja tarve yhteistyöverkostolle. Selvitetään yhteistyömallit Suomesta ja ulkomailta sekä toiminnan edellytykset. Lisäksi voidaan tarvittaessa tehdä yrityksille markkina- ja tuotannon kehittämisselvityksiä opiskelijoiden harjoitustöinä. Vuonna 2005 järjestetään hankkeen puitteissa tutustumismatka, alustava matkakohde Englanti.

Yhteistyöverkostojen tarkastelu jäi vähäiseksi, koska alueen yritysten toiminta ja asiakaskunta oli kohtuullisen vakiintuneita. Osalla tuottajista oli omat yhteistyöverkostonsa. Toisaalta hanke toimi myös epävirallisena tiedonvälittäjänä alueen yrityksistä. Yrityskohtaisia erityisselvityksiä ei tehty, koska niille ei ollut kysyntää.

Opintomatka Englantiin toteutui marraskuussa 2005. Matkalle osallistui kaikkiaan 19 henkilöä, joista 16 oli mukana maatalouteen liittyvässä yritystoiminnassa. Opintomatalla saatiin runsaasti uutta tietoa vihannesten viljelystä sekä lähiruoan jakelusta, markkinoinnista ja laatukysymyksistä Englannissa. Opintomatasta laadittiin matkakertomus, joka on jatkossa luettavissa myös netissä. Opintomatka sai runsaasti myönteistä palautetta osallistujilta.

5. Keskitetyn WWW-pohjaisen tilausjärjestelmän ja tietokannan rakentaminen (vastuutaho Maasyke ry)

Tavoite: *Ensivaiheessa rakennetaan tilaus-toimitus -järjestelmä pilot-tyyppisenä Oulun Aterialle ja sen toimittajille.* Järjestelmä on suunniteltu suurkeittiö- ja ravintolaympäristössä, ja se mahdollistaa lähiruoan tilaamisen ja tarjoamisen vaivattomasti. Järjestelmään pääsee mukaan lähiruoan ostaja mukaan maksamalla osallistumis/käyttömaksun.

Maasyke ry:n toimesta aloitettiin yhteistyössä Oulun Aterian kanssa tilausjärjestelmän rakentaminen v. 2004. Tilausjärjestelmäpilotin teko keskeytyi kesällä 2005 rahan puutteen takia. Tällöin järjestelmää oli tehty noin puoleen väliin eli tilaajan puoli. Tilausjärjestelmäpilotin tekemistä jatketaan tavoite –1 –hankkeessa. Tilausjärjestelmä rakennetaan internet-pohjaiseksi ja tavoitteena on, että järjestelmä soveltuu suurkeittiöiden lisäksi ravintoloille ja elintarvikealan yrityksille, jotka tilaavat lähiruokaa (vihannekset, juurekset, marjat, viljatuotteet).

6. TIEDOTTAMINEN

Maasta Markkinoille II -hankkeesta laadittiin kuvaus osaston kotisivuille sekä esitevihkonen hankkeen alkaessa. Hankkeesta ja tuloksista on kerrottu seuraavissa julkaisuissa:

Suojala, Terhi. Vihannesten lajike tutkimuksia yhteisvoimin. Puutarha & kauppa 30/2004. s. 12-13

Suojala-Ahlsfors Terhi, Veteläinen Merja ja Linnainmaa Matti. Varastoporkkanan lajikekokeista vaihtelevia tuloksia. Puutarha & kauppa 17/2005.

”Lähiruoan saanti haasteena; Maasta Markkinoille –ketjua kehitetään. Yrittävä maaseutu-Ouluseutu, tiedostuslehti s. 17-18.

Kuokkanen Markus. Välimatka jarruttaa lähiruokaa. Kaleva 30.7.2005.

Veteläinen Merja, Voho Kirsti ja Suojala-Ahlsfors Terhi. Porkkanalajikkeita Pohjois-Suomeen – lajikekokeiden tuloksia 2004-2005. Maataloustieteen päivät 2006. www.smts.fi

Veteläinen Merja ja Voho Kirsi. Varastoporkkanalajikkeita Pohjois-Suomeen. Puutarha & Kauppa 7/2006. s. 8-9.

Lehtinen, Ulla Esitelmä Kuntaruokailun asiantuntijat ry:n vuosiseminaari. Oulu 18.3.2005.

7. TALOUS

Maasta Markkinoille II –hankkeen kokonaisbudjetti oli 206 190 Eur. Lopulliset kustannukset olivat 209 215,47 eur eli budjetti ylittyi 3025,47 Eurolla. Hankkeen rahoituksesta vastasivat TE-keskus EU ja valtio (80 %), Ouluseutu yrityspalvelut, Oulun Ateria sekä MTT (10 %) sekä yritykset ja yksityiset henkilöt (10 %). Hankkeen rahoitus toteutui suunnitellusti: yksityisrahoitusta kertyi ylimäärin 33,52 euroa , kuntarahoitusta puuttui 132,79 euroa mutta muuta valtion rahoitusta (MTT) kertyi ylimäärin 1069,74 euroa.

8. YHTEENVETO JA JATKOTOIMENPITEET

Maasta Markkinointi II –hankkeen lähtökohtana oli avomaavihannesviljelyn edistäminen ALMA-alueella. Hanketta edelsi esiselvitys sekä useita suunnittelupalavereita. Hankkeen käytännön toteuttaminen alkoi vuoden 2004 keväällä. Jo hankkeen alussa havaittiin, että kohderyhmä oli liian suppea, koska merkittäviä vihannesviljelijöitä ei alueella juurikaan ole. Myös hankkeen henkilöresurssointi alussa oli puutteellinen, mikä hidasti toimintojen käynnistymistä. Hankkeen kohderyhmää laajennettiin käsittämään myös perunan tuottajat, jolla oli ratkaiseva merkitys rahoituksellisesti. Hankkeen keskeisiä tuloksia ovat.

- Hankkeen osallistuivat kaikki alueen suurimmat vihannesten jalostusta ja tukkukauppaa harjoittavat yksityiset yritykset sekä perunan kuorimot, joihin laadittiin toimintajärjestelmät. Toisin sanoen hanke kattoi merkittävimmät suurkeittiöpuolen vihannesten ja perunan toimittajat alueella. Hankkeen avulla merkittävästi kehitettiin lähiruoan toimittajien toiminnan laatua, mikä parantaa alueen tuottajien kilpailukykyä jatkossa.
- Hankkeessa selvitettiin lähiruoan jakeluun liittyviä logistisia ongelmia, joiden ratkaiseminen on tärkeää jatkossa. Hanke lisäsi yritysten halukkuutta lisätä yhteistyötä logistiikan alueella.
- Hankkeessa löydettiin Pohjois-Suomeen soveltuvia, laadultaan ja säilyvyydeltään parhaat porkkanalajikkeet.
- Hankkeessa kehitettiin www-pohjaista pienille yrityksille soveltuvaa tilausjärjestelmää.
- Hanke vahvisti aiempaa käsitystä lähiruoan kysynnästä ja mahdollisuuksista Pohjois-Pohjanmaalla.
- Hankkeessa toteutetun opintomatkan avulla saatiin uutta tietoa lähiruoan jakelumalleista.

Www-pohjaisen tilausjärjestelmän rakentamista sekä vihannesten lajikekokeita jatketaan tavoite-1 alueelle kohdistuvassa LÄHIRUOKAA MARKKINOILLE –hankkeessa. ALMA-alueen perunan tuottajien logistiikan tehokkuutta kehitetään mahdollisesti ELMA-rahoituksella toteutettavassa KIITOPERUNA-hankkeessa.

Kiitokset hankkeen ohjausryhmän jäsenille, yrittäjille sekä kaikille muille mukana olleille!

TAKAISIN: [BIOTEKNIikka ETUSIVU](#)

PALUU [LÄHIRUOKAA MARKKINOILLE](#) projektin kuvaukseen